

στήν καρένα του φτεροκάραβου, στη ματιά της Ξανθιάς π' ἀγναντεύει....

Μά, τώρα! —

Τώρα, λιανολίθαρα σκόρπια δώ και κεί, κάτι σιωές ασάλευτες στο κύμα επάνω, κ' ένα φεγγάρι ν' ἀρμενίζει στα γκριζόβολα σύννεφα, — λαμπάδα τρεμάμενη στο ξόδι των Ὠρών που γυρνᾶνε....

Πόσον καιρό μὲ κράτησε τὸ πέτρινο τ' ἀκρογιάλι κοντά του, καλὰ — καλὰ δὲ θυμᾶμαι. Μὰ τὸ Κάστρο πάντα, κάθε βραδιά, μὲ δεχότανε πλάι του, προσκυνητὴ σὲ θαμπὸ ἕνα δράμα, ξυλάρμενο καρᾶδι, πού τῷφερνε ὁ Καιρὸς ἀδελὰ τον ν' ἀράξει.

Καὶ τότε τραγούδια καὶ μαντολίνα καὶ κηδάρες μούφερνε τᾶγέρι, καὶ τότε τὸ κύμα τ' ἀνάλαφρο μούστελνε ὡς τ' ἀχνεῖ πού κρεμιάμουνε δικές του μουσικὲς μελωδίες.

Καὶ μιὰ νύχτα ἀγριεμένη, — πού δὲν εἶχε πιάσει τὸ μεσημέρι βαλὸρι ἀπ' τὸν Καιρό, — ἐγώ, τὸ ξυλάρμενο πὲς τὸ καρᾶδι, βρέθηκα ξανά στο Κάστρο ν' ἀντικρύσω τὴ μάνητα τοῦ πελάγου :

Θολοῦρα πέρα καὶ καταχνιά, καὶ τ' ἀστέρια, μάτια βουρκαμένα, θαμπὰ νὰ φωτᾶνε. Τὸ κύμα γιγαντένιο, μανιασμένο, θεριό, νὰ μουνγκρίζει, νὰ σκούζει, νὰ ρυάξεται, κ' οἱ ἀφροί — ποιὲς ἐλπίδες! — ν' ἀσπρογαλλιάζονε τότε. Καὶ μέσα στὴ χειμωνιάζαλη καὶ στὴν ὀργή, τὸ Κάστρο πάλι, τότε νὰ τρίζει καὶ νὰ βογγᾷ καὶ νὰ μοίρεται, καὶ τότε νὰ ὀρθώνει τὸ πέτρινο κουφάρι του σὲ στερνὴ μιὰν ἀμάχη.

Καὶ τὸ κύμα νὰ σκάβει τὰ ρεποθεμέλα του, νὰ γλύφει τὸ λιθάρι, κ' οἱ χάρμπες νὰ τρίζουνε, κ' ἡ κομάρα νὰ λιγάει κάθε τόσο.

Κάτι νὰ μοῦ σφίγγει τὴν ψυχὴ μου αἰστάνθηκα. Κι ὡς εἶμουνε στὴν κορφὴ του ἐπάνω καὶ γύρω μου θολοῦρα καὶ νέφια καὶ καταχνιά, κι ἀγνάντια μου τὸ βλέμμα τοῦ Φάρου μόλις νὰ θαμποφέγγει, θάρρεψα τὰ λιθάρια νὰ παίρνουνε ἀνθρώπου ψυχὴ, καὶ κατὰ νὰ ζητάει βοήθεια.

Θάρρεψα πὼς εἶχε ψυχὴ τ' ἄμοιρο καὶ κάτι ζητοῦσε, κάτι σὰ νᾶθελε. Ξεχασμένο ρημαδί σὲ μιὰν ἐποχὴ πού λίγοι τὸ νοιώθανε. Πὼς σὲ πονοῦσα! — Καὶ πέρα τὸ πέλαιο ἀφρισμένο, τὸ κύμα βουνό, ἀφροί, σύννεφα, κι ἀνέμοι χίλιοι κι ἀπὸ χίλια σκευά.

Καὶ τὸ κάστρο, — ἀλλ' του! — σακατεμένο, ρημαγμένο, σκεδρό, ν' ἀγωνίζεται ὄρες στοῦ βορριά τὴ μανία, καὶ στο κύμα νὰ δέρεται ὡς ψυχὴ προτοῦ σβύσει. Καὶ τότε νὰ τρίζει καὶ νὰ βογγᾷ καὶ νὰ μοίρεται, καὶ τότε νὰ ὀρθώνει τὸ πέτρινο κουφάρι του σὲ στερνὴ μιὰν ἀμάχη.

Ἔσκυφα καὶ χάδεψα τὸ κάθε λιθάρι του μὲ συμπόνια. Καὶ μιὰν εὐκὴ ἀνέθηκε στὰ χεῖλιά μου γιὰ κείνο :

— Νὰν τὸ πάρει τὸ κύμα κι ὡς θρύλος πιά ν' ἀπομείνει στο βυθὸ τοῦ πελάγου.

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ: *Φιλολογικά ἔργα τόμος Α': Ἀθηναϊκαὶ σελίδες*

Ἡ τραγικὴ μοῖρα πού πολλές φορές ὡς τώρα χτύπησε μὲ τὸ χέρι τῆς τὴ φτωχὴ μας λογοτεχνία, στὸ πρόσωπο λειτουργῶν τῆς τιμῶν, αὐτὴ πού κατὰ τρόπο περίεργο, σὰ στρίγγλα, παραμονεύει γιὰ νὰ πνίξει τὰ καλλίτερά της παιδιὰ, δὲ θέλησε νὰ μᾶς ἀφήσει νὰπολάψουμε καὶ τὸ ἔργο τοῦ Μητσάκη ἀκέραιο. Ὅταν ἀναγκάζεται κανεὶς νὰ σταματήσει ἀπότομα τὸ δημιουργικὸ του ἔργο σὲ ἡλικία 28 μόνο χρονῶν, κάθε κρίση γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ γίνεται ἀναγκαστικὰ ἐπιφυλακτικὴ. Τί μᾶς ἔδωκε τὸ ἐκλεχτὸ ταλέντο τοῦ Μητσάκη στὸ ὀλιγοχρόνιο διάστημα τῆς δημιουργικῆς του δράσης, θὰ τὸ ἰδοῦμε συγκεντρωμένο σὲ λίγο, χίρη στὴ φωτεινὴ ἔμπνευσή τῆς καλῆς ἐκδοτικῆς ἐταιρίας «Τύπος». Τί μπορούσε ὅμως νὰ μᾶς δώσει μιὰ μέρα τὸ ταλέντο αὐτὸ ὠρμισμένο πιά, μεστήμενο, αὐτὸ μόνο μὲ ἀναλογικoὺς στοχασμοὺς μπορούμε νὰ τὸ φανταστοῦμε. Γιὰ ἕνα πρῶμν μόνο μπορούμε νὰ εἴμαστε βέβαιοι. Ὁ Μητσ. εἶτανε ἕνα ξεχωριστό, δυνατὸ ταλέντο. Ὁ πρῶτος τόμος μὲ τὸν τίτλο «Ἀθηναϊκαὶ Σελίδες», πού ἔχω μπροστά μου, τὸ ἐπιβεβαιώνει ἀδίσταχτα. Θὰ ῥθύνει ὕστερις κ' οἱ ἀκόλουθοι τόμοι νὰ τὸ προσεπικυρώσουν. Ὑπολείπεται νὰ ἰδοῦμε πὺς πρέπει νὰ καταταχτεῖ τὸ ἔργο τοῦ Μητσάκη. Μὰ γιὰ νὰ ἐπιχειρήσει κανεὶς τέτοιο πρᾶμα, πρέπει νὰ ἔχει μπροστά του συγκεντρωμένο ὅλο τὸ ἔργο. Στὴ μνήμη μου δὲν μπορῶ νὰ ἐμπιστευτώ, ἔτσι, σκόρπια καὶ σὲ διάφορες ἐποχὲς πού ἔτυχε νὰ γνωριστῶ μὲ ἔργα τοῦ Μητσάκη. Χρειάζεται ἕνα ξαναδιάβασμα μὲ καινούριο μάτι, ἕνα ξανακοίταγμα ἀπὸ πῶς κοντά, γιὰ νὰ κατασταλάξει κανεὶς σὲ ἕνα ὀριστικὸ συμπέρασμα.

Γι' αὐτὸ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ περιοριστῶ στὸν πρῶτο τόμο. Κι ὡς τόσο, πόσο χαρακτηριστικὸς καὶ μόνος αὐτὸς ὁ τόμος, μὲ ὅλη τὴ συντομία του. Ὑποθέτω πὺς οἱ ἀκόλουθοι τόμοι δὲ θᾶχουνε νὰ προστέσουνε τίποτα σὲ ὅ,τι μὲ τρόπο χαρακτηριστικὸ, ὀριστικὸ, μᾶς δίνει τὸ διάβασμα τῶν περιεχομένων τοῦ τόμου αὐτοῦ. Ὁ κ. Ταγκόπουλος, πού ἐπιμελήθηκε τὸ συμπαθητικὸ πρόλογο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, μὲ τὴν ἔμφυτη κριτικὴ δεξιότητά του τὸν ἑαυτὸν χαρακτηρίζει, υποστηρίζει πὺς ὁ Μητσάκης «ἀνέβασε τὴ δημοσιογραφία ἕως τὴ λογοτεχνία». Τὸ ἴδιο πάνω κάτω πρᾶσσει κι ὁ Παλαμᾶς σ' ἕνα ἀρθρο του γιὰ τὸ Μητσ. πρωτοδημοσιευμένο στὴν Ἐλευθεροφ. Ἐστία, κ' ὕστερα μπασμένο στὴ συλλογὴ τῶν «Πρώτων Κριτικῶν» του. «Τὰ διηγήματα τοῦ Μητσάκη συνορεύουν πρὸς τὴν δημοσιογραφίαν μὰ καὶ πρὸς τὴν ποίησιν καὶ πρὸς τὴν ρητορικὴν», γράφει στὸ ἀξιόλογο ἀρθρο του. Στὸν τόμο πού ἔχω μπροστά μου, δὲ βλέπω τίποτα πού θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηριστεῖ γιὰ δημοσιογραφικὸ, ἔξόν ἀν' στὸν δρο δώσουμε ἕνα νόημα πλατύτατο. Πιὸ σωστὰ θὰ μπορούσαν νὰ χαρακτηριστοῦνε γιὰ διηγήματα. Ἡ «Κυρὰ Κώσταίνα» εἶναι ἕνα τέλειο διήγημα, ὅπου μιὰ γνωστὴ ξεμονάστρια τῆς Ἀθήνας μεταβάλλεται γιὰ μιὰ στιγμὴ σὲ κήνωρα τῆς δημόσιας ἡθικῆς, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ξεμεταλλευτεῖ αὐτὴ ἡ ἰδία

κατάπι, μιὰ ἀθάνα νησιωτοπούλα. Τὸ «Ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ», εἶναι δῆγμα, ὅπου ὁ Ἰταλὸς πλανόδιος μουσικός, βλέποντας μέσα στὸ πινακί του ἕνα φράγκο, κατὰ λάθος ριγμένο, νομίζει πὼς πὼς κέρδησε τὴν ἐχτίμηση τοῦ Ξενοδοχείου, καὶ κάνει μιὰ ὑπόκληση, θαύτατα συγκινημένος καὶ περήφανος. Τὸ «ὑπὸ τὴν σκῆν», ὅπου οἱ μικρὲς φιλενάδες ἐπισκέπτονται τὸ φτωχικὸ κοιμητήρι καὶ γράφουνε μὲ μολύδι τὰ ὀνόματά τους πάνω στὸ σαπισμένο σταυρὸ πού ὑψώνεται στὸ μνημεῖο κάποιας γριᾶς, εἶναι μιὰ τραγικὴ σελίδα τῆς Ξενοδοτικῆς ζωῆς, πού ἔρχεται γιὰ μιὰ στιγμή νὰ κάνει παρέα μὲ τὸ θάνατο. Ἡ «Ἀρχοῦδα», ἂν ἔπαιρνε ἕνα κοινωνικὸ βᾶθος, θὰ γινότανε μιὰ θαυμάσια κοινωνικὴ ἀλλαγὸρία, μὲ τὸ λαό, πού κινε σέρνουνε ἀπὸ τὴ μύτη σὰν ἀρχοῦδα. Ὁ «Οἰκός», ὅπου τὸ μαντικὸ πουλὶ τοῦ πλανόδιου τυχοπώλη προλέγει εὐτυχίες γιὰ τὴν ἐτοιμοθάνατη κόρη πού θρεῖται μέσα στὸ κρεβάτι τοῦ πόνου, τί ὕλικο γιὰ ἕνα θάνατο μᾶσις διήγημα! Μὰ ὁ Μητσάκης δὲν ἤξαιρε τὸν τρόπο πὼς γράφεται ἕνα δῆγμα, τουλάχιστο ὅπως τὸ ἐννοοῦμε σήμερα τὸ δῆγμα. Ὁ μῦθος, ἡ πλοκή, εἴτανε κάτι πού δὲν τοῦ ἔδινε καὶ μεγάλη σημασία. Δὲν ἐννοοῦμε θέβαια τίς μυθιστορηματικὲς περιπέτειες καὶ τὰ περιεργὰ μπλεξίματα πού ἐπιτηδεύονται οἱ διηγηματογράφοι τῶν ἀπογοιματινῶν ἐφημερίδων καὶ πού μόνον σκοπὸ ἔχουνε νὰ τραβήξουνε ἀναγνώστες, γαργαλίζοντας τὴν περιέργεια τοῦ κοιντοῦ. Μὰ δῆγμα δίγως ἕνα κάποιο φόντο πού νὰποτελεῖ τὴ βάση τῆς διήγησης, δὲν μπορεῖ νὰ βοηθεῖ. Κι ὁ Μητσ. ἀδιαφοροῦσε τίς πὺ πολλὰς φορὲς γιὰ τὸ μῦθο. Τὴν προσοχὴ του τὴν τραβοῦσε ὁλόκληρη ἡ περιγραφή. Αὐτὴ τὸν μεθοῦσε. Ἀμφιβάλλω ἂν ὑπάρχει στὴν ἐλληνικὴ λογοτεχνία τίποτα ἀνώτερο σὲ πραγματολογικὴ περιγραφή ἀπὸ τὴν περιγραφή τοῦ Μητσάκη. Ὁ Μητσ. εἶναι ἕνας ἀλκοολικός τῆς περιγραφῆς, πού ὅσο πίνει τόσο περισσότερο τοῦ ἀνάβει ἡ διψα. Ἔτσι κι ὁ Μητσ. σὰν ἀρχίζει νὰ περιγράφει, ἐννοεῖ νὰ μὴν παρζελίψει τὴν παραμικρὴ λεπτομέρεια, νὰ στρέψει τὴ φωτιστικὴ του λυχνία ὡς καὶ στίς πὺ ἀπόκρυφες γωνίες. Μὰ στὸ μεθῆσι τοῦ αὐτοῦ ἀπάνω πέφτει στὸ κλασσικὸ λάθος πού ἀναλύει ὁ Λέσιγκ στὸν περίφημο Ἀζοκόωντα: Ζητώντας νὰ δώσει τὴν τέλεια περιγραφή, ξεχνάει πὼς εἶναι προπαντὸς ποιητής. Ἔτσι συχλίζει τίς δυὸ τέχνες, τὴ ζωγραφικὴ μὲ τὴν ποίηση, καὶ γίνεται ζωγραφικός, ἐκεῖ πού θάπρεπε ἀπλούστατα νὰ εἶναι ποιητικός, δηλαδὴ ὑποδλητικός. Ὁ λογοτέχνης, εἴτε πεζός, εἴτε ποιητής, δὲ ζωγραφίζει ὑποβάλλει. Γιατὶ ἡ τέλεια καὶ λεπτολόγα περιγραφή σ' ἕνα λογοτεχνικὸ ἔργο, φέρνει τὸ ἀντίθετο ἀποτελεσμα. Ἀντὶ νὰ φωτίσει, περισσότερο, σκοτίζει, γεννάει τὴν ἀσάφεια. Μιὰ περιγραφή, πού δὲ θάπρηνε κανένα μέρος τοῦ ἀνθρώπου πού νὰ μὴν τὸ περιγράφει μὲ μιὰ ἐξαντλητικὴ ἀκρίβεια, δὲ θὰ μᾶς ἄφηνε στὸ τέλος καμιά ἐντύπωση. Θὰ προσπαθοῦσαμε νὰ συλλάβουμε μὲ τὴ φαντασία μας τὸ σῶμα, ἐνώνοντας ὅλες τίς λεπτομέρειες τῆς περιγραφῆς, κ' ἡ εἰκόνα θὰ μᾶς ἔξφευγε σὲ μιὰ χαώδικη ἀοριστία. Γι' αὐτὸ ὁ λόγος, ἀντίθετα πρὸς τὴ ζωγραφικὴ πού μπορεῖ νὰ δείξει πάνω στὸ πινάκ ὅλες, καὶ τίς παραμικρὲς λεπτομέρειες, ὁ λόγος ποῖπει νὰ γίνεται ὑποδλητικός. Ὁ Ὁμηρος πούθενά δὲν περιγράφει τὴν Ἑλένη. Μόνον μερικὰ ἐπιθέτα τῆς ἀφιερώνει πού καὶ πού. Ἔτσι μόνον

μαθαίνουμε πὼς ἡ Ἑλένη εἶχε ὠραία χέρια (λευκώλενος) καὶ ὠραία μαλλιά (ἠνύκομος). Καμιά ἐξαντλητικὴ περιγραφή. Μὰ πόσο τεχνικὰ ὁ Ὁμηρος ξαίρει νὰ μᾶς ὑποβάλλει τὴν ὁμορφιά τῆς Ἑλένης. Ὅταν ἡ Ἑλένη παρουσιάζεται μὲ τὴν ἀστραφτερὴ ὁμορφιά της μπροστὰ στοὺς γέρους τῆς Τρωάδας, αὐτοὶ θαυματοῦνται σκύβουνε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον καὶ λένε σιγαλά:

Οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ ἑκκνήμιδας Ἀχαιοὺς
τοῖσδ' ἄμφι γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.
ἀνὼς ἀθανάτησι θεῶσ' εἰς ὧπα ἔοικεν.

Τὰ χρῶμα γεράματα συγκινηθήκανε, ταραχτήκανε. Ἔτσι ὁ Ὁμηρος, ἀντὶ νὰ περιγράψει τὸ κάλλος, μᾶς δίνει χαρακτηριστικὰ τὰ ἀποτελέσματά του, τὴν ἐνέργειά του πάνω στοὺς γέρους τῆς Τρωάδας, καὶ μ' αὐτὸ πετυχαίνει τὸ σκοπὸ του καλῆτερα. Αὐτὸ μιλάει στὴν ψυχὴ μας εὐγλωττότερα ἀπὸ κάθε περιγραφή. Στὸ Μητσ. ἡ περιγραφή ἔφαγε τὸ διηγηματογράφο κ' ἐκεῖ πού μπορούσε νὰ θυεῖ ἕνα ὁμορφο δῆγμα, ἀπόμενε μόνον μιὰ ἀπλὴ εἰκονογραφικὴ περιγραφή. Κι ὁ μῦθος, εἴτανε φλέβα διηγηματογράφου. Εἶχε τὸ μάτι πού χρειάζεται ἕνας διηγηματογράφος γιὰ νὰ βλέπει. Εἶχε ἀκόμα τὸ δικό του κόσμος. Οἱ δυστυχισμένοι οἱ ταπεινοὶ καὶ οἱ παρεξηγημένοι τὸν συγκινούσανε. Μόνον πού ἡ ἐποχὴ τοῦ δὲν τοῦδωσε τὰ μέσα νὰ δώσει τὴ βαθύτερη, τὴν ἐπιστημονικὴ ἐξήγηση στὰ φαινόμενα. Περιορίστηκε νὰ τὰ ζωγραφίσει ὅσο μπορούσε πιστότερα, δίχως νὰ προσπαθῇ νὰ ἰδεῖ βαθύτερα τί κρύβεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια, νὰ ἀνέβει δις τὴν ἀρχικὴ πηγὴ τῆς κοινωνικῆς δυστυχίας. Δὲ βλέπει τίς λεπτότερες ψυχικὲς κατὰστασεις, δὲν ξεχωρίζει τίς διάφορες ἀπόχρωσες. Ὅ,τι μᾶς παρουσιάζει εἶναι τὸ γενικὸ, τὸ συνηθισμένο, αὐτὸ πού προσπίπτει ἅμεσα στὴν ἀντίληψή μας, τὸ ψυχικὸ φαινόμενο στὴν πὺ ἀπλή, στοιχειώδη μορφή του. Μὰ αὐτὸ πού βλέπει, ξαίρει νὰ τὸ ἰδεῖ, καὶ προσπαθεῖ νὰ κάνει κ' ἐμᾶς ἱκανοὺς νὰ τὸ δοῦμε. Κι ἀγωνίζεται κ' ἰδρώνει νὰ μᾶς περιγράψει τὴ σκηνὴ τελειότερα, δηλαδὴ λεπτομερέστερα, ἐκεῖ πού πολλὰς φορὲς μόνον μιὰ φράση, ἡ μιὰ λέξη, ἡ καὶ μιὰ ἀποσιώπηση, ἕνα ἀποτομο κόψιμο θὰ μπορούσε νὰ φωτίσει βαθύτερα τὴ σκηνή. Μὰ ὁ Μητσ. ἀγνοεῖ τὴν τέχνη τῆς φωτιστικῆς, τοῦ ὑπονοούμενου, τῆς ἀποσιώπησης, τοῦ κόμμενου, τοῦ μισοειπωμένου. Θέλει φῶς, φῶς, φῶς νὰ χυθεῖ πάνω στὸν πινάκ του. Ὁ κ. Παλαμῆς βρῶσαι πὼς ὁ Μητσ. μοιάζει μὲ τὸν ἀρχαῖο Φιλόστρατο. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ γνωρίζουμε τρεῖς τεχνίτες πού περιγράφανε εἰκόνες ζωγράφων πραγματικὲς μπορεῖ καὶ φανταστικὲς. Δὲν ἔχω πρόχειρο τὸ Φιλόστρατο, γιὰ νὰ ἐχτιμήσω κατὰ πόσο ὑπάρχει ὁμοιότητα ὡς πρὸς τὸ ὕφος. Μὰ μοῦ κάνει ἐντύπωση πὼς κι ὁ ἀρχαῖος τεχνίτης ζωγραφικὰ πρότυπα εἶχε μπροστὰ του κι αὐτὸ ἔρχεται νὰ δυναμώσει τὴν παρατήρησή μου πὼς ὁ Μητσ. ἐργάστηκε πὺ πολὺ ζωγραφικὰ παρὰ ποιητικὰ.

Ὅσο κι ἂ μεταχειρίζεται στὸ διάλογο τὴ δημοτικὴ ὁ Μητσ., ἀπομένει ἕνας γνήσιος καθαρευουσιάνος. Ἀν κ' ἔζησε στὴν κρίσιμη ἐποχὴ τῆς γλωσσικῆς ἐπανάστασης ὁ Μητσ. δὲν ἄφρησε νὰ παρασυρθεῖ ὁλόκληρος ἀπὸ τὸ καινούριο ρεῖμα πού τὸ κινεῖσε ὁ ἐπαναστατικὸς ἀνεμος. Ἀπόμεινε συντηρητικός. Κι ὁ μῦθος στὸ ἀντὶ τοῦ ὕψους νὰ φουθήξει ζωή,

τόσο, πού ή καθαρεύουσα του νά παίρνει μιὰ ζωτικό-φρηνή ὄψη. Αὐτό πηγάζει βέβαια ἀπό τὸ ξεχείλισμα τῆς ζωῆς ποῦ κυρθε μέσα στήν ψυχὴ του ὁ συγγραφέας. Ὡς τόσο κάποιοι παγωμένοι ραντισμοὶ μᾶς χτυπᾶνε στὸ πρόσωπο, καὶ μέσα στήν καθαρευουσιάνικη ἐκφραση ἡ δημοτικὴ παλεύει κάποτε, (π. χ. στήν «Ἀρχοῦδα»), νὰ ἀναχτήσῃ τὰ δικαιώματά της. Ἀλλὰ τὸ ἀχάριστο ὄργανο ἐννοεῖ πάντοτε νὰ προδίνει τοὺς πιστότερους, τοὺς πρὶ ἀφωσιωμένους φίλους του. Ἔτσι προσκρούουμε κάποτε ἀνέλπιστα σὲ θαρ-βαρισμούς, σὺν τοὺς ἐκτείνετο, ἐμφανίσθη (Θεώματα τοῦ Ψυρρή), πού χτυπᾶνε παράξενα δίπλα στοὺς ὀμηρικὺς τωθασμούς. Ἀκόμα καὶ ἓνας κάποιος σολοικισμὸς κάνει τὴν ἐμφάνισή του : «Δύο κουτσαδάκιδες διήλασαν περιπλέγδην, ὡς μισομεθυμένοι, τὴν ρεπούμπλικαν στράβα» (Θεώματα τοῦ Ψυρρή), ὅπου εἶναι φανερὸ πὺς κάτι λείπει, ἴσως ἡ μετοχὴ ἔχοντες. Γενικά ὁ Μητσ. εἶναι ὁ καλλιτέχνης τῆς φράσης. Τὴν δουλεύει ὅσο νὰ τὴν ὑποτάξῃ τελειωτικά, νὰ τὴν κάνει μουσική, κάνοντας μεγάλη χρῆσι γιὰ λόγους εὐφρονιστοῦς, τῆς ἐκθλιψῆς, καὶ μὲ τρόπο πολλὰς φορὲς ὑπερβολικὸ καὶ ἀσυνήθιστο. Τὸ ἐπίθετο τὸ ἔχει ὑποχειρίῳ του. Τὸ ἐπίθετο, τὸ τόσο περιφρονημένο καὶ ἀγνωμένο στὴ γλώσσα μας, πού κρύβει τόσο χροῶμα καὶ δύναν, δὲν εἶναι τὸ ἐπίθετο τὸ συνθηματικὸ, τὸ ἀόριστο, τὸ ἀχρωμάτιστο, πού γνωρίζουμε. Στὸ Μητσ. τὸ ἐπίθετο εἶναι γιομάτο ζωῆς, χροῶμα, ρώμη. Ὁ Μητσ. εἶτε μόνο ἀπὸ τὸ Μηνιάτη ἔχει τὴν καταγωγή, ὅπως ἐποπτεύει ὁ Ταγκόπουλος, εἶτε ἀπὸ τὸ Ζολᾶ μέσον τοῦ Καμπούρογλου, ὅπως φαντάστηκε ὁ Καμπύσης, εἶτε εἶναι ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ Μηνιάτη, Σκοῦφο, Κάλβο, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Παλαμιάς, ἔνα εἶναι βέβαιο, πὺς ὁ Μητσάκης εἶναι ἓνας στυλίστας στὴ γλώσσα μας. Κι ὅποιος ἤθελε νὰ ὑποστηρίξῃ κάποια ἀκόμα ὁμοιότητα μὲ τὸ Ροῦδη, ἢ καὶ μὲ τὸν ἀρχαῖο Λουκιανό, δὲ θὰ ἔκανε πολὺν τολμηρὴ ὑπόθεσι. Ὁ Μ. εἶναι, νομίζουμε, ὁ τελευταῖος τῆς γενιᾶς τῶν καθαρευουσιάνων. Κανεὶς δὲν ἔγραψε τὴν καθαρεύουσα μὲ τὴν δύναν, δίχως σχολαστικισμούς, κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ τῆς φρενίσῃ τόση ζωὴ. Μὲ τὸ Μητσ. ἡ καθαρεύουσα εἶπε τὴν ὑστερονῇ τῆς λέξης, ἔδωσε ὅτι περισσότερο εἶχε νὰ δώσει. Ἔδωσε τὸ Μητσάκη. Κι ἂν δὲν μπόρεσε οὔτε μὲ τὸ Μητσάκη νὰ σταθεῖ στὴ ζωὴ, τὸ σφάλμα δὲν εἶναι τοῦ Μητσάκη. Τὸ σφάλμα εἶναι δικό της.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

ΚΟΙΤΑΖΩ

Ἀπὸ τοῦ Ψυχάρη τὸ ἄστρο βγάω πὺς νομίζει ἀδύνατο νὰ πηγάξῃ τὸ κοιτάζω ἀπὸ τὸ κυπτάω. Ἀπὸ τοῦ θυμίζει τί φρονοῦσε ἓνας Μωραΐτης, ἄνθρωπος μὲ νοῦ καὶ παρατηρητῆς, καθὼς εἶναι οἱ περισσότεροὶ Μωραΐτες. Ἀμα κανεὶς τοῦλεγε : τοῦτο εἶναι ἀδύνατο, ἀπαντοῦσε : «Παιδί μου, ποτές σου νὰ υἱ λὲς ἀδύνατο· νὰ λὲς, μιὰ στάλα δύσκολο».

Ὅσο γιὰ τὸ ἀλίμονο, ὁ Λεξικογράφος Βυζάντιος, ὅσο θυμᾶμαι, (γιατὶ καὶ γὼ πῆρα τὸν κατήφορο), ἔδβαζε ἀπὸ τὸ ἀνελεήμων ὦ! Ἀφτὴ ἡ παραγωγή μπορεῖ νὰ σταθεῖ δίπλα δίπλα μὲ τὴν παραγωγή ἀπὸ τὸ ἡλί. Κι' οἱ δύο τοὺς ἔχουν τοῦτο συντροφικό, πὺς εἶναι μιὰ στάλα δύσκολες.

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

ΓΑΜΟΣ

1

Στὴν κάμαρά μου ἀνάφτε τὰ καντήλια
τὰ κόκκινα σὺν τῇ φωτιά καὶ τὸ αἷμα·
φορέστε μου τ' ὀλόχρυσο τὸ στέμμα,
καὶ μὲ κυρμίνι βάφτε μου τὰ χεῖλια.

Στὴν κάμαρά μου ἀπόψε τὴν ἀνήλια,
κάποιου σατύρου ἐγὼ παιδί καὶ θρέμα,
στῆς ἡδονῆς θὰ πέσω τ' ἄγριο ρέμα,
σὲ μακρυνὰ θ' ἀνυψωθῶ βασίλεια.

Απόψε γὼ γιορτάζω τὴν χαρὰ μου·
τὴν Ποίησι γιὰ γυναῖκα μου θὰ πάρω...
Φορέστε μου τὰ στέφανα τοῦ γάμου.

καὶ ἀνάερα ἀνεμίστε τὰ μαντήλια,
—τὴ σκέψη μου ἔχω δάλει γιὰ κοιτάζω—
στὴν κάμαρά μου ἀνάφτε τὰ καντήλια.

2

Κ' ἐλάτε σεῖς μὲ δυσσινὰ ἢ μὲ μαῦρα,
ἐσεῖς, οἱ διαλεχτοὶ καὶ οἱ καλεσμένοι·
στῆς ἀδολῆς χροᾶς, εὐτυχισμένοι,
θὲ νὰ λουστοῦμε τὴ μαγεῖτρα ἀνάερα.

Ἰδια τὰ καίει τὰ στήθια μας μιὰ λαύρα,
καὶ ἓνας κρημὸς παρᾶξενος τὰ δένει,
καὶ ὅλων μας τὸ ξανθόνειρο ἀνασαινει,
καὶ ἀξίνει στῆς αὐγῆς τὴν ἴδιαν εὐρα.

Τρεῖς, πού ἀπὸ τῆς γῆς τὴν ἄγρια πόλη,
ζοῖμε μακριὰ, σὰ λεύτερα πουλάκια,
καὶ λάμπει μας ἡ ζωὴ σὺν τὸ χρουστάλλι,

σὲ ἡλιου χροῦσοῦ πνιγμένο τὰ φιλάκια,
ἐμεῖς τί καρτεροῦμε ; τί ποθοῦμε ;
σὺν ὄνειρα καὶ ἐμεῖς θὲ νὰ διαδοῦμε.

3

Τὸ χλοῦσο σιμπόσο μᾶς προσμένει !
Τὰ χροσοκάντηλα πὺς λάμπουν μεγεμένα!...
Στὴν κάμαρα ὅλα ὄραϊα καὶ φτερωμένα
πρὸς κάποια ξωτικὴ καὶ χώρα ξένη.

Κάθε δημοφιλὴ τῆς γῆς ἐδῶ φερμένη
γιὰ τὰ τρελλὰ μεθύσια τὰ πνιγμένα
λιτὰ καλλιὰ χρυσὰ ὡς ἀφροὶ χιμέντα.
Ἐφφρεναὶ πόθοι στὴν καρδί' ἀναμένον.

Ἐδῶ τῶν κάμπων ὅλα τὰ λουλούδια
καὶ τῶν γιᾶντων οἱ ἀφρότοι μισοκαμπάτες,
καὶ ἐδῶ τῆς νιότης τὰ πλεχτὰ τραγούδια

Θ' ἀνθίσουν τῆς ζωῆς μου ἀπόψε οἱ στράτες,
κόκκινες παπαροῦνες καὶ γιοφύλια!...
Στὴν κάμαρά μου ἀνάφτε τὰ καντήλια!...

Μέτοπο Μικρασίας.

ΑΓΗΣ ΛΕΒΕΝΤΗΣ